

ЛАЗАРСЬКИЙ СПІВ ЯК ЧАСТИНА ЖИВОЇ ОБРЯДОВОЇ ТРАДИЦІЇ В МАКЕДОНІЇ

Родна Величковська

Rodna Velichkovska. The singing on Saint Lazarus day as a part of the living ritual tradition in Macedonia

The singing on Saint Lazarus day is a still living part of the ritual tradition in the Republic of Macedonia today. We can assert that the entire symbolic complex of these traditional ritual singing forms is consecrated to the family and is linked to the magical element, which function is to secure a good progeny, fertility and a general well-being urged by the power of the ritual. That means that the singing represents a central activity of the ritual group through which is expressed the will of the group and through which at the same time every individual - participant - joins the group.

It is before all still an active living means to adhere to the collective ideal, that is, a way of singing expression and also to acquire a well determined social and special cultural position. It means that the process of duration of the ritual singing tradition represents an evident continuity which changes are not far from its older original model still persistent in the less economically developed regions such as the traditional songs and rituals carried out on the eve of Lazarus' Saturday, for example, in the village of Lukè from the Kriva Palanka region (in the north-eastern part of the Republic of Macedonia), and the same genre of songs and processions that are performed in the urban milieus in the Ohrid and Struga regions.

Родна Величковска. Лазарското пеење како дел од живата пеачка обредна традиција во Македонија

Лазарското пеење што се практикува денес во Република Македонија е сеуште жива активност во рамките на обредната традиција. Може да се рече дека целиот симболички комплекс од овие традиционални обредни пеачки форми е посветен на семејството и е поврзан со магичното, чија намена е да обезбеди здраво потомство, плодност и општа благосостојба со помош на моќта на обредното. Тоа значи дека пеењето претставува средишна активност на обредната група преку која е изразена желбата на групата и преку која истовремено секој поединец - учесник - и се придружува на групата.

Тоа е пред сè сеуште делотворно живо средство со кое се постигнува заедничкиот идеал, односно начин на пеачки израз со што се постигнува точно определена општествена и посебна културна позиција. Тоа значи дека процесот на опстојување на обредната пеачка традиција претставува евидентен континуитет чишто промени не се далеку од нејзиниот првобитен модел којшто сеуште не е загубен во помалку стопански развиените области. Такви форми се традиционалните песни и обреди кои се одржуваат во очи Лазар во саботата, на пример во Селото Луке, Кривопаланечко (во северозападниот дел на Република Македонија), и истиот жанр песни и поворки кои се изведуваат во градските средини во Охридско-струшкиот крај.

Будь-яка звукова форма, що існує в культурі народу, є відголоском того чи іншого смислу і функціонального вживання, через які глибоко виражається соціальна природа носіїв традиційної обрядової форми співу.

Вони походять із колективу, тобто від інспірації анонімного автора, що з'явилася як результат вільного і взаємного впливу між функціональними потребами колективу, сенсом його культурної і творчої діяльності, як і внутрішніми мистецькими імпульсами.

Звертаючись до особливостей македонської жіночої обрядової традиції співу, варто зауважити, що в межах цієї праці предметом дослідження є присутність живої жіночої традиції співу, що ґрунтується на патріархально-землеробській свідомості з її міфічним зв'язком із землею – джерелом багатства окремої людини, і колективної цілісності. Основним значенням цієї традиції є наголошення певних форм обрядового співу, що визнають шляхи їх розвитку.

Йдеться про лазарську обрядову традицію співу, що є обов'язковою для дівчат на широкому македонському ареалі і побутує дотепер. Серед великої кількості обря-

дів і пісень, що належать весняному циклу, своє місце займають і лазарські обряди й пісні. Вважається, що їх можна датувати від часів язичництва. Вони представляють найдавніший шар музики, яку сприйняла церква, нічого суттєво не змінюючи. Вони представляють і виразні приклади магичного характеру для захисту людини й усього живого від сил зла, тобто є внеском у загальне благополуччя. З минулих часів і дотепер лазарські пісні уособлюють бажання, людські потреби і молитви. Вони виконують на Лазареву суботу (за тиждень до Великодня) «лазарки» – дівчата віком до 12 років (коли вони змінюють статус дівчинки на статус дівчини), що вказує на існування інституції обрядів переходу.

У різних частинах Македонії побутують різні церемонії, пов'язані з виконанням лазарських пісень.

Ця праця зфокусована на двох протилежних територіях Македонії: Охридсько-Струзькому регіоні і Кривопаланському краї в північно-східній частині країни, в яких лазарська обрядовість і спів активно побутують і тепер. Проте лазарська обрядовість і спів у

Кривопаланському краєві ближчі до свого давнього джерела, ніж лазарські пісні, які співають тепер в урбанізованому середовищі (наприклад, лазарські процесії в Охридсько-Струзькому регіоні).

Так, в обрядовому церемоніалі в низинних селах ¹ Охридсько-Струзького регіону дівчата ², так звані «ті, що з кошиками» (мак. *кошничарки*), вбрані в традиційний одяг, з кошиками в руках, і сьогодні ³ з піснями і танцями відвідують кожне господарство в селі, співаючи лазарських пісень. Петко Домазетовський у заключній частині своїх польових досліджень, здійснених на території області, названій Струзький Дримкол ⁴ (що є перехідною зоною до Дебарського регіону) підкреслює, що лазарські звичаї і пісні цього краю все ще активно побутують ⁵.

Так само польові дослідження, здійснені в с. Луке Кривопаланської області ⁶ в 2000 році, вказують на існування лазарського співу й активного виконання лазарського обряду зі збереженням архаїчного антифонного способу співу. Йдучи селом, дівчата співають:

Излезете невестице, 2
да гледате Лазарице, 2
по Лазаре «Мушки Лазар».
Не је Лазар сва година,
но је еднашу година.

Коли повертаються – співають:

Остај збогом рамни двори,
што не лепо дочекате,
још полепо испратите ⁷.

(Співають, як у прикладі № 8)

Їх виконували в певному порядку. Кожен з учасників обряду мав своє ієрархічне розташування при обрядовому співі ⁸ і в танцях ⁹.

Зважаючи на текстуальну частину цих пісень, їхню структуру і функцію в окремих частинах, як і роль рефренів, можна дійти висновку, що їх виконання має чітко визначене *призначення*. Кожна пісня присвячена комусь або чомусь і висловлює бажання людей: кращого життя, одруження. Коли заходять у двір, передусім співають для найстаршої жінки, що має сина або доньку, яким час одружуватися, наприклад, пісня «Летале ми, летале, девет реда гулаби» (див. приклад № 2) ¹⁰. Якщо в домі є наречена, співають пісень для нареченої, для малих дітей тощо. Так само співають і для господаря, причому підкреслюється його багатство або побажання йому стати багатю людиною (див. приклади № 5 та № 9). У них є також побажання, щоб плодилися домашні тварини: корови, вівці, а також бджоли.

Найгарніші та наймилозвучніші пісні співають для наймолодших. У них відображено турботу і любов мате-

рі ¹¹. Вони спрямовані переважно на формування здорового покоління й забезпечення благополуччя.

Коли дівчата закінчують співати, господарі їх обдаровують ¹². Вони вклоняються ¹³ і благословляють ¹⁴ їх піснею.

В Охридсько-Струзькому регіоні, коли їх не обдаровували, того проклинали ¹⁵ піснею. Цікавим є факт, що дівчата-лазарки з цього краю не співали в період від дня Св. Лазаря до Великодня, бо були в «тузі», тобто «жаліли Христа Бога» ¹⁶. Інший факт вказує на заборону сміятися або зупинятися при виконанні лазарських пісень, бо «це не є божим благословенням», як розповідають співачки з с. Луке Кривопаланської області ¹⁷.

У першому випадку очевидними є елементи християнізації, а в другому – збереженням язичницьких елементів.

Стосовно функціонального виконання лазарських пісень в Охридсько-Струзькому регіоні, якогось особливого розмежування немає. Характерними є схожі мелодичні типи з різними ритмічними структурами, з якісно виокремленими музично-діалектними особливостями ¹⁸. Для Кривопаланського регіону характерним є розподіл лазарських пісень на три групи, тобто три мелодичні типи:

I мелодичний тип – пісні, що співаються «при ходьбі» або «при прогулянці»;

II мелодичний тип – пісні «при стоянні»;

III мелодичний тип – пісні «при вертінні», тобто ті, які виконують «під час танцю».

Пісні першого мелодичного типу («при ходьбі», або «на прогулянці») співають, коли лазарки проходять біля поля ¹⁹, і закінчуються вони благословлянням: «благосови...» – і рядки першого меловірша, наприклад, як у пісні «Ој, ти горо лисна горо» ²⁰, закінчуються: *Благосови ој, ти горо, лисна горо* (див. приклад № 8).

Для другого мелодичного типу лазарських пісень «при стоянні» характерним є вживання рефрена *Лазаре*, що як метричне поширення в основній строфі діє як цілісний елемент у межах малих форм, наприклад, у пісні «Прочуја се Благоја, *Лазаре*, с'с големо имає» ²¹, і завершується словами: «*Играј, играј, Лазаре, Лаза-ре, па се лепо покла-њај*» (див. приклад № 9). Під час їх виконання лазарки стоять і співають, а «чоловічий» і «жіночий» Лазар ідуть назустріч один одному й повертають назад. Це триває доти, доки співають пісню.

Характерним для третього мелодичного типу лазарських пісень, тобто пісень «при вертінні» або «під час танцю», є спів і танець «змійкою» по колу, як у пісні «Јовде се игра големо оро» ²² (див. приклад № 10).

Для інтерпретації першого і третього складу мелодичних типів характерним явищем є текстуальна та мелодична цезура після першого складу другої строфи, які певним чином розбивають однорідність музичних частин у пісні, а після цього з'являються магичні ознаки інтерпретації.

При систематизації й аналізі лазарських форм співу в наведених регіонах яскраво помітним є те, що вони належать до загального македонського лазарського співу, з характерними *ритмічними* і *мелодичними*

моделями, з типовими видами строф, доміантними тонічними низами і мелодичними стереотипами, «наспівами-формулами» тощо (див. у додатку текстуальні і нотні приклади).

Наприкінці можна зробити висновок, що символіка цих традиційних обрядових форм співу присвячена родині й пов'язана з магічним елементом, який служить для забезпечення благополуччя роду, родючості і добробуту «силою ритуалу»²³.

Отже, спів є центральною дією обрядової групи, через яку виражається воля колективу, і через яку кожна окрема особа-учасник приєднується до групи. Вона, передусім, усе ще є активним живим засобом приєднання до

колективного ідеалу, тобто способом вираження співу і певної часової та просторової культурної позиції. Це означає, що побутування обрядової традиції співу представляє певний континуїтет, зміни якого близькі до своєї прадавньої автентичної моделі, що присутня у менш розвинутих регіонах, для яких суспільно-економічні зміни не такі доступні. Наприклад, лазарські пісні і звичаї у с. Луке Кривопаланської області (дуже відсталий регіон північно-східної частини Республіки Македонія), ближчі до своєї давньої автентичної моделі, ніж лазарські пісні, що співають сьогодні в урбаністичному середовищі, як, наприклад, лазарські процесії в Охриді й Охридському регіоні.

ТЕКСТУАЛЬНІ І НОТНІ ПРИКЛАДИ

1. Берете се лазарки

с. Радожда, Струшко

Be - ре - те се ла - зар - ки, jo Ла -
за - ре, бе - ре - те се ла - зар - ки.

Берете се лазарки, jo, Лазаре,
Да одиме с Лазара.
Која не ќе ни дојдит,
Три години да лежит,

Три постели да скинит,
Од кол вода да пијет
И пак дерман да нема!

АИФ, касета № 3982, с. Радожда Струзької обл. (2003). Співають: Цара Чочоська (75 років), Ангеліна Грчеська (66 років) і Йорда Скерчеська (77 років) із с. Радожда Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, яку співають лазарки, коли йдуть по селу.

2. Летале ми летале

с. Ложани, Струшко

Ле - та - ле ми, ле - та - ле,
jo, Ла - за - ре, де - вет
ре - да гу - ла - би.

Летале ми, летале, јо Лазаре,
девет реда гулаби,
Девет реда гулаби,
а десетте пауни.
Паднале ми, паднале

во цареи дворои.
А царица седеше,
дробен бисер нижеше,
на лазарки даваше.

АИФ, касета № 3908/2, с. Ложани Струзької обл. (2002). Співає Спаса Поповська (1933 р. н.) у с. Мороїшта Струзької обл.; запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, співає старша жінка, коли лазарки йдуть по селу.

3. Овде дворје неметени

с. Вевчани, Струшко

Ов - де двор - је, Ла - за - ре, не ме - те - ни,
(и) двор - је, Ла - за - ре, не ме - те - ни.

The musical notation is in 2/4 time with a tempo marking of quarter note = 112. It consists of two staves of music. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a simple, folk style. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The second staff begins with a lowercase '(и)' in parentheses, indicating a variation or continuation of the melody.

Овде дворје, Лазаре, неметени,
(и)Дворје, Лазаре, неметени.
Ни измела невестата.

АИФ, касета № 3917/1., с. Вевчани Струзької обл. (2002). Співає Любіца Лешоська (1941 р. н., с. Вевчани, Струзької обл.) Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співається при хороводі для молоді. Співачка, що починає, називається «булюбаша», після неї йде «завелвач», а потім інші лазарки, завершує «довелвач».

4. Овде дворје изметени

с. Вевчани, Струшко

Ов - де двор - је, Ла - за - ре, не ме - те - ни,
двор - је, Ла - за - ре, не ме - те - ни.

The musical notation is in 2/4 time. It consists of two staves of music. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a simple, folk style. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The second staff begins with a lowercase 'д' in parentheses, indicating a variation or continuation of the melody.

Овде дворје изметени, јо Лазаре,
А девојка измела,

Со два страка босилек,
Со две лика чебрика.

АИФ, касета № 3910/2, с. Мислешево Струзької обл. (2002). Співає Васа Йолакоська (нар. 1948 р. у с. Мислешево, Струзької обл., мешкає в с. Оровник Охридської обл.). Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співають лазарки, коли заходять у двір, де є дівчина на виданні.

5. Подседнал богатило

с. Ложани, Струшко

Под-сед-нал ми, под-сед-нал ми, Ла-за-ре,
бо-га-ти-ло, под-сед-нал ми,
под-сед-нал ми, Ла-за-ре, бо-га-ти-ло.

Подседнал ми, подседнал ми, Лазаре, богатило,
Подседнал ми, подседнал ми, Лазаре, богатило.
Под вишните, под сенките,
Под црвени трендафили,
Трендафили, каранфили,
На постели бабакерни,
Бабакерни, копринени.
Пред него є чаша вино,
Чаша вино, финцал кафе.
Што делета лепо пиле,
С крилја шкрипна цут орона.
Му нараси чаша вино,

Чашає вино финцале кафе.
Што ми велит домакилот:
– Ој, синои, мој синои,
Што стоите, што чекате,
Шо не земите леки стрели,
Шо не утепате лепоепиле!
Тога пиле проговара:
– Не сум пиле за стрелање,
Тук сум пиле за женене.
Царот имат милаесина,
А ти имаш милаеќерка,
Ние да се сосватиме.

АИФ, касета № 3908/2, с. Ложани Струзької обл. (2002). Співає Спаса Поповська (1933 р. н.) у с. Мороїшта Струзької обл., мешкає в с. Ложани Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співається для господаря.

6. Имат мајка мила сина

с. Вевчани, Струшко

И-мат мај-ка, и-мат мај-ка, Ла-за-ре,
ми-ла си-на

Имат мајка, имат мајка, Лазаре,
 Мила сина,
 Прайт си го, китит си го,
 Како ветка орејова,
 Како киска босилкова.

Си го прати на учење,
 На учење Света Гора,
 Да научи бела книга,
 Бела книга лично писмо.

АИФ, касета № 3917/1, с. Вевчани Струзької обл. (2002). Співає Люб. Лешоська (1941 р. н., с. Вевчани, Струзької обл.). Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня. Співають для хлопчика.

7. Имат мајка мила ќерка

♩ = 120 с. Радожда, Струшко

И - мат мај - ка, и - мат мај - ка Ла - за - ре,
 ми - ла ќер - ка, ми - ла ќер - ка.

Имат мајка, имат мајка, Лазаре,
 мила ќерка, мила ќерка.
 Прайт ли ја, китит ли ја,
 Да је пушчит Света Гора,

Света Гора, манастира.
 Да ми учит лудоиче,
 Учи, учи се научи,
 Книга пишит, солзи ронит.

АИФ, касета № 3982, с. Радо Струзької обл. (2003). Співають: Цара Чочоська (75 років), Ангелина Грчеська (66 років) і Йорда Скерчеська (77 років) із с. Радожда Струзької обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Лазарська пісня, співають для дівчини.

8. Ој, ти горо лисна горо

♩ = 200 с. Луке, Кривопаланачки крај

Ој, ти го - ро лис - на го - ро, ој, ти го - ро лис - на го - ро

– Ој, ти горо лисна горо,
 Ој, ти горо лисна горо.
 Шири гране на широко,
 на широко на високо.
 да помине Мушки лазар,

и по њега сви лазаре.
 – Ливадико зеленико, 2
 до кет ќе се ливадееш,
 ливадееш, зеленееш,
 од Велигден до Гурѓовден.

Тенко Ките пувало,
Пувало друвало.

Благосови ој, ти горо,
Ој, ти горо, лисна горо!

АИФ касета № 3804, с. Луке Кривопаланської обл. (2000). Співає група «Лазарици», с. Луке Кривопаланської обл. Запис, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співають лазарки, коли йдуть по левадах («при ходьбі», «на прогулянці»).

9. Прочуја се је Благоја

с. Огут, Кривопаланечко

Про-чу - ја се Бла - го - ја (ј) Ла - за - ре про-чу
ја се Бла - го - ја.

Прочујасе Благоја, Лазаре,
Сес големо имање.
Сес севгаре волове
И с'с овце суріја.
С'с његове синове,
Сес његове снашице,

Сес његове ќеркице,
Сес амбаре пченица.
Прочуја се до цара,
Цар наручі по њега,
– Нека дојде Благоја!

АИФ, касета № 2719, с. Іванковці Велеської обл. (1979). Співає Борка Джорджиева (72 роки) із с. Огут Кривопаланської обл. Запис Цветанки Органджиевої, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співають для господаря («при стоянні»).

10. Јовде се игра големо оро

с. Огут, Кривопаланечко

Јов-де се иг - ра го - ле - мо о - ро јов-де се
иг - ра го - ле - мо о - ро.

Јовде се игра големо оро,
Јовде се игра големо оро.
Најнапред игра Јанка девојка,
До њум се вана какав делија,
До њума игра, мирно не седи,
Руке ву стиска прстење ломи.
Јанка си виче, виче јувиче:

– Куде сте да сте два мили брата,
Ја облетајте големо оро,
Ја уванајте какав дејија.
Дошле са, дошле Јанкини браќа,
Па јуванале какав делија,
Ем га карале, ем га тепале,
Јод милости га зета ванале.

АИФ, касета № 2719, с. Іванковці Велеської обл. (1979). Співає Борка Джорджиева (72 роки) з с. Огут, Кривоаланської обл. Запис Цветанки Органджиевої, розшифровка і мелографія Родни Величковської. Співається для дівчини («під час танцю»).

Примітки

¹ Янкоець, Лескоець, Велгошти, Мешейшта, Требеништа, Косел, Ливошта, Волино (Охридське поле) та Марошта, Ложани, Драслайця, Лабунішта, Мислешево, Радожда, Враниште, Вевчани, Модрич (Струзьке поле).

² Збирання лазарок підтверджується строфою з наступної пісні:

Берете се лазарки, јо, Лазаре,
Да одиме с Лазара,

(якого не прийняли самі лазарки):

Која не ќе ние дојдит,
Три години да лежит,
Три постели да скинит,
Од кол вода да пијет
И пак дерман да нема!

(АИФ, касета № 3982, Ложани, Струзької обл., приклад № 1).

³ На Лазарову суботу, на самому в'їзді до Охриду (с. Велгошти) і сьогодні вас можуть зустріти групи лазарок, які з піснею і танцем чекають мандрівників (як на фотографії № 3, № 4).

⁴ Села: Ябланиця, Пискупштина, Безево, Нерези, Луково і Модрич.

⁵ Характерним для цього краю є те, що ввечері перед святом Св. Лазаря дівчата, які готувалися бути лазарками, обирали одну («чупа»), що мала представляти «нестулку», плели вінки з соломі і плюща, та співали таку пісню:

Ој, другачки, другачки, Лазаре,
Берите се, берите,
Да плетиме венците,
Да одиме Лазарки...
Не стој вишин, поклањај се!

Зранку, на Лазарицу, старші дівчата, вбрані в одяг нареченої, а менші – в одяг дівчини, разом з *нестулками* йшли на місце збору – так зване. Ориште, де ділилися на групи і вирушали до кутків. Йдучи від хати до хати, вони співали пісень. Їх вела старша дівчина «наворфниця», що збирала гроші, які вони отримували від господарів. Під час співу *нестулки* виходили наперед, а коли пісня закінчувалася, вклонялися як наречені.

Коли вони вирушали з Оришта, співали пісню:

Не веј, ветре, јаворе, Лазаре,
Не веј, ветре, јаворе.
Не се венци јаворон,
Ток са венци боршленон.
Не стој вишин, покланај се, Лазаре!

(Домазетовски П. Лазарски песни од Дримкол [Струшки крај] // Македонски фолклор. VII/13 – Скопје, 1974. – С. 191–201).

⁶ Лазарські пісні співають і в селах Подржиконь, Луке, Огут, Трново, Црорія, Талминці, Жидилово тощо, так само, як і в частині Козачія (Кумановська обл.).

⁷ (АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривоаланської обл.).

⁸ В обрядовому церемоніалі в с. Вевчани Струзької обл. співачка, що починає, називається «булюбаша», потім – «завелвач» (дівчина біля неї) та інші лазарки, а завершує «довелвач».

(АИФ, касета № 3916). Див. фотографію № 2. У Кривоаланській обл. головними особами обряду є «чоловічий Лазар» (дівчина з парасолею) і «жіночий Лазар» – обидві в капелюхах, прикрашених квітами, завжди йдуть попереду; інші танцюють і співають: дві або три групи по три дівчини (перша – «предница», друга – «средница», а третя – «досредница»). Див. фотографію № 1.

⁹ Олівера Васич у своїй праці «Роль статі в обрядовій практиці нашого народу» підкреслює, що, окрім пісень, особлива роль відводиться танцям, з такими важливими елементами як притоптування, крутіння/вертіння і підскакування, які в етнохореології трактуються як викликання вітру, росту посівів і сприяння родючості, що підтверджує роль і функцію лазарок (Василь О. Улога полова у обрядовій практиці нашого народу. Постструктуралістичка наука о музици. Специјално издање Нови звук, СОКОЈ-МИЦ при ФМУ. – Београд, 1998. – С. 42).

¹⁰ Летаја ми, летаја, Лазаре,

Девет реда жерави.
Девет реда жерави,
И десети гулабе.
Пазете ги пазете,
Дека ќе ми паднајат.
Паднаја ми паднаја
Ју Целеткин... дворове.
Целетка ги мамеше,
И на тијо думаше:
– Кљујте, кљујте жеравие
И десето гулабе.
Па ми ојте идете,
Па на есен дојдете.
Имам сина да женам,
Имам ќерка да давам!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривоаланської обл. Співають, як у прикладі № 9).

¹¹ наприклад:

Голубѐнце воду пије,
На сред село, на езеро.
Сви се сокол да га грабне,

Оно му се мило моли:
– Немој, немој сив сокбѐле,
Оно ми е маленѐчко,
Ќе ми гука на постѐља.
Благосови голубенце,
Голубенце воду пије!

(АИФ, м. л. 3805, с. Луке Кривоаланської обл.).

¹² В Охридсько-Струзькій обл. їм дарують яйця і гроші, а в Кривоаланській – тільки гроші.

¹³ Так найчастіше співають у кінці пісні, як, наприклад (в Охридсько-Струзькому регіоні): *Дочекала и в година, и за многу годиници, Не стој вишен поклопи се!, У Кривоаланському: Играј, играј, Лазаре! та се лепо поклањај!*

¹⁴ Характерним благословінням для Охридсько-Струзької обл. є:

Дочекала и в година,
И за многу годиници,
Не стој вишен поклони се!

або:

Господ појќе да ти дари,
И в година дочекало,
Со се мајка, со се татко,
Со целата фамилија.

а для Кривоаланського краю:
Благосови или да благосови ...

і початкова строфа пісні.

¹⁵ Лоша змија во есето!

¹⁶ Величковска Р. Женското обрядно пеење во Охридско-струшкиот регион *Фолклорот во Охридско-струшкиот регион*. Институт за фолклор «Марко Цепенков». Посебни изданија. Книга 63. – Скопје, 2006. – С. 155.

¹⁷ Якщо вони не дотримувалися правил поведінки, їх били.

¹⁸ Як у с. Вевчани Струзької обл., єдиному християнському селі серед мусульманських, і в с. Радожда на албанському кордоні (див. приклади 1, 3, 6 та 7).

¹⁹ Як у пісні:

Ој ти горо лисна горо,
Шири грање на широко,
На широко на високо,
Да помине Мушки Лазар
И по њега сви лазарки.
Благосови ој ти горо,
Ој ти горо лисна горо!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривоаланської обл.).

²⁰ або пісня:

– Мори Елке, тенка Елке,
Што си тенка и висока
И пак бела и црвена.

– Таком бога Лазарице,
Имала сам арна мајка,
Што ме арно исчувала:
Се пресно млако издоила,
Вруши симит израњила.
Благосови, мори, Елке,
Мори, Елке, тенка Елке!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

21 Або пісня:
Цар Костадин седеше, Лазаре,
На високе чардаце.
Ся јабука се играше,
И девојче мамеше:
– Пријди, дојди девојче

да ти дадам јаболка.
Не му даде јаболка,
Но го фати за рака.
– Води, води до дома,
Еве мала јодмена:
Татка вода студена,
Мене бела промена.
– Играј, играј Лазаре, Лазаре,
Та се лепо поклањај!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

22 Або пісня:
Разигра коња Груја делија,
Разниша село-растресе поље.
Па слегна доле рамне ливаде,

Разепе чадор, седна под сенка.
Оздола идев китен Лазаре:
– Ој, Грујо, Грујо, Грујо делија,
Ја елај вамо да ти појемо,
Да ти појемо, да ти играмо!
– Ни ми пејте, ни ми играјте,
Но ми го дајте едно девојче,
Ниту предњото, ниту задњото,
Но до предното, тоа средњото.
Да благосови разигра коња,
Разигра коња Груја делија!

(АИФ, м. л. 3804, с. Луке Кривопалан-
ської обл.)

²³ Елијаде М. Аспекти на митот. –
Скопје, 1992. – С. 25.

Переклад із македонської Олеси Ковтун